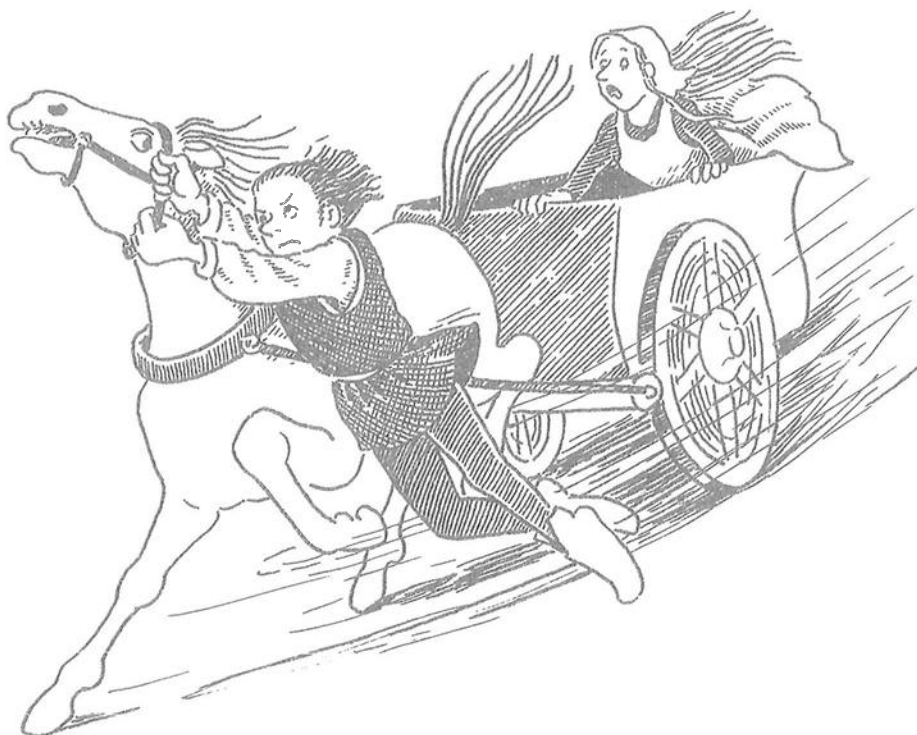

- 2 Lees: *Hiermee ... niets.* (r. 1 t/m 9)
De straf van Jan bestaat uit verbanning. Onderstreep de zin, waarin staat dat Jan nog meer gestraft wordt.
- 3 Lees: *Als ... doorgebracht.* (r. 3 t/m 5)
Arceer in de tekst het woord dat je kunt vervangen door: uitspraak van de rechter.
- 4 Lees: *De ... mee!* (r. 10 t/m 16) In wat voor stemming verkeert Jan?
A Hij is bedachtzaam en op zijn hoede. C Hij is opgewonden en overmoedig.
B Hij is opgewekt en vastberaden. D Hij is rustig en nieuwsgierig.
- 5 Waarvan schrikt Jan? (r. 17)
A van een achtervolger C van een wagentje dat op hem afkomt
B van een meisje in een wagen D van lawaai
- 6 Jan handelt snel in een noodsituatie. Uit welke zin(nen) kun je dat opmaken?
A Heftig ... behoren. (r. 14, 15) C Zonder ... hangen. (r. 22 t/m 24)
B Als ... paardje. (r. 19, 20) D Hij ... zwetend. (r. 29, 30)
- 7 "Ho, ho," roept hij, "ho dan toch!" Waar past deze zin het best? Achter:
A ... gesleurd. (r. 24) C ... zwetend. (r. 30)
B ... staan. (r. 27) D ... toe. (r. 32)
- 8 Waarom kan het meisje bijna niet praten? (r. 38) Omdat ze ...
A bang voor Jan is. C pijn heeft.
B geschrokken is. D woedend is.
- 9 Tussen *Niets.* en *De ...* (r. 9, 10) is een stuk van het verhaal weggefallen. Waarover moet er in dat stuk tekst zeker iets verteld zijn? Over:
A de familieleden van Jan. C het beroep van Jan.
B de stad Antwerpen. D het vertrek van Jan uit Antwerpen.

Lees de tekst hieronder. Als je op een open plaats komt, kijk je welke zin in de eerste tabel op de volgende bladzijde het beste op de open plaats past. Schrijf in de tweede rij van de onderste tabel de letter van de zin die past op plaats 1, 2, enz.

Een kleine viespeuk

Jochem van de buren is twee jaar. Zijn ouders hebben hun handen vol aan hem. 1
Zo zag ik hem, toen ik laatst voor het raam stond, een stuk kauwgom dat hij op straat had gevonden in zijn mond steken.

Een andere keer gebruikte hij een hondendrol als stoepverf.

2 Ik kon het niet aanzien en wendde mijn hoofd af.

Jochem zit er absoluut niet mee om met zijn kleine vingertjes een wildvreemde in zijn oor te priemen of om zijn neus te snuiten in zijn nieuwe trui. Als hem spinazie wordt voorgezet, geeft hij te kennen daar niet van te houden door er met zijn vlakke hand in te slaan. Arme ouders, het zal nog wel even duren, voordat Jochem zelf aanvoelt wat vies is en wat niet.

Vies, wat is dat eigenlijk? Er zijn twee soorten vies: het eerste heeft de betekenis onsmakelijk. Als Jochem in de spinazie slaat, dan is dat een onprettig gezicht en het is lastig omdat de tafel en de muren onder de groene spetters komen en omdat hij hardnekkige vlekken in zijn kleren maakt.

3 Vervelend, maar niet echt erg.

Moddervlekken in zijn kleren was je er zo weer uit. En net als het spetteren met de spinazie is ook dit niet ongezond voor Jochem.

De andere betekenis van vies is dat wel. Die is namelijk: onhygiënisch. Als Jochem door de hondenpoep kroelt, kan hij daar ziektes van oplopen. 4 Ook onhygiënisch is je handen niet wassen nadat je naar de wc bent geweest, en je voeten niet goed afdrogen na het sporten.

Bacteriën zie je niet, maar ze zijn er wel: ze zitten overal. Dat hoeft je niet te verontrusten, want de meeste bacteriën zijn niet schadelijk voor ons. 5 Maar er zijn er ook die gevaarlijk kunnen zijn. En die bacteriën willen we geen kans geven.

Zulke bacteriën doen het meeste kwaad als ze door een van de lichaamsopeningen naar binnen komen. 6 Maar niet alleen je lichaamsopeningen zijn gevarenczones. Bacteriën kunnen ook hun kwalijke invloed uitoefenen op je huid, je haar en je gebit.

Als je onhygiënisch bent, kan dat daarom vervelende dingen tot gevolg hebben. 7

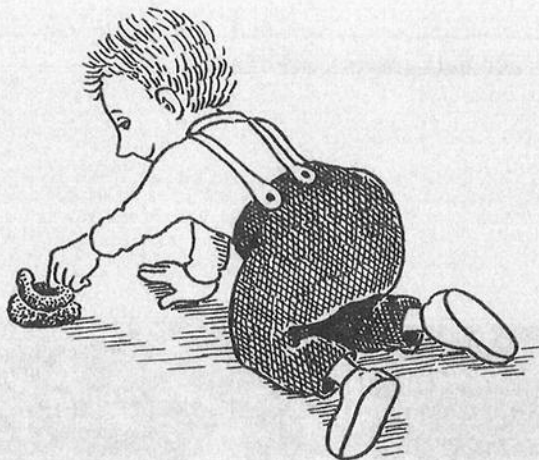

Iedere alinea heeft een open plaats. Welke zin past daar het beste in?
Kies uit A t/m G uit de onderstaande tekst.

A	Zijn linkerwijsvinger was de kwast.
B	Dus bijvoorbeeld door je mond, neus of urinebuis of door wondjes.
C	Sterker nog, er zijn veel bacteriën heel nuttig voor ons en sommige zelfs onmisbaar.
D	Het is dus belangrijk dat we leren om onszelf schoon te houden.
E	Hetzelfde geldt als hij kauwgom van een vreemde in zijn mond steekt.
F	Als Jochem buiten met water en zand speelt, komt hij onder de modder te zitten.
G	Als ze even niet opletten, doet hij de meest smerige dingen.

Op plaats	1	2	3	4	5	6	7
hoort te staan							

Husselteksten

- 1 Gijs Wanders is een schrijver van spannende verhalen. Als je de zinnen hieronder in de goede volgorde zet, weet je wat meer van zijn boek **Stille getuigen**.

- A Ze houdt zich niet zo met politiek bezig. Maar noodgedwongen raakt ze erin verzeild.
- B En sinds drie maanden zijn ook haar vader en haar zusje Patricia verdwenen.
- C Isabel woont in de hoofdstad van een Middenamerikaans land.
- D Haar twee broers zijn dood, doodgeschoten maar door wie?
- E Hierbij wordt ze geholpen door Anna, die lid is van de mensenrechtencommissie.
- F Isabels moeder is constant bezig erachter te komen waar haar man en dochter zich bevinden en wat er met hen is gebeurd.

Op plaats	1	2	3	4	5	6
hoort te staan						

Wil je weten wat er allemaal gebeurt, lees 't boek.

-

Koffie

Koffie is sinds haar ontdekking een zeer populaire drank geworden. Dit komt door de fijne smaak en het bijzondere aroma, maar ook omdat koffie gedronken wordt op momenten dat mensen gezellig samen zijn. In ieder geval, koffie is een alom gewaardeerde drank. Iedere dag drinken vele mensen over de hele wereld koffie en zij zouden die niet willen missen. Alleen al daarom is het interessant om eens wat meer te weten te komen over het natuurproduct koffie.

De koffieplant is een struik met lange, leerachtige bladeren. Tijdens de bloei ontstaat tussen de bladeren witte bloesem, die heerlijk geurt. Na tien maanden verandert deze bloesem in rode bessen, de koffiebessen.

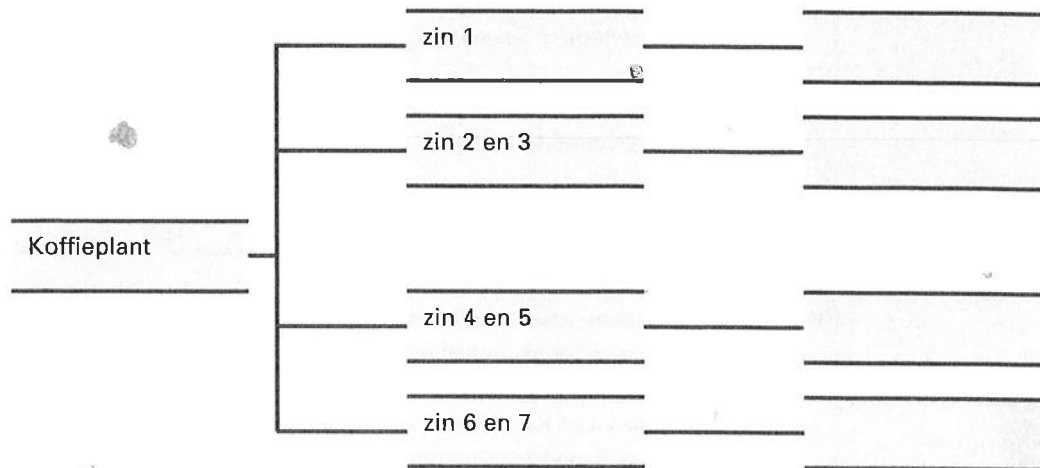
De koffieplant groeit het beste in het tropengebied. Daar is het erg vochtig en de temperatuur voor de plant aangenaam. Zo'n koffiebessstruik kan van nature wel 8 tot 10 meter hoog worden. Hoog genoeg dus om van bomen te spreken. Liever houdt men, door vaak te snoeien, de struiken op een hoogte van 2,5 tot 3 meter. Zo is het gemakkelijker plukken, hetgeen vrijwel overal nog met de hand gebeurt.

De plukkers rissen trossen bessen van de takken. De bessen vallen op de grond of op kleden. Daarna wordt de oogst gezeefd om steentjes, takjes en blaadjes te verwijderen. De pluk is pas een begin, want nadat de bessen zijn geplukt, moet er nog heel veel gebeuren voordat de pakken koffie in de winkel liggen. Zodra de bessen geplukt zijn, worden ze op grote terrassen uitgespreid. Iedere bes bevat twee zaden en ieder zaadje heeft een kiem. Het zijn de zaden die wij koffiebbonen noemen. Tijdens het drogen, dat ongeveer twee weken duurt, worden ze geregeld gekeerd. Zijn de bonen eenmaal droog, dan gaan ze de pelmachine in. De machine verwijdert de hoornschil en het zilvervlies. De oogst is nu eindelijk binnen. Op de plantages gaat de koffie in jute zakken. De koffiebbonen zijn nu nog groen van kleur. Over de hele wereld werken er zo'n 20 miljoen mensen in de koffie. Zij houden zich bezig met het verbouwen, verwerken, transporteren, branden en verkopen van koffie. Maar natuurlijk moet de koffie ook worden ingekocht. Als de koffie is ingekocht gaat de koffie naar de koffiebranderij. Hier krijgt de koffie de geur, de kleur en het aroma die wij zo goed kennen. Na het keuren worden verschillende soorten koffie gemengd tot een melange. Vervolgens worden de bonen gebrand, meestal gemalen en verpakt.

- 1 Deze tekst begint met een inleiding. Arceer het eerste en het laatste woord van de inleiding.
- 2 Op welke vraag wordt in de inleiding antwoord gegeven?

- 3 Na de inleiding volgt er een stukje over de koffieplant.
Maak het schema hieronder af. Kies uit de volgende woorden:
Bloei – Uiterlijk – Uiterlijk – Plaats

Schematisch overzicht van de eerste 7 zinnen in alinea 2

- 4 Ga met behulp van het antwoordenboekje na of je het schema goed hebt ingevuld.
Met behulp van het schema kun je zien welke informatie je achter zin 1 kunt plaatsen.

Vul in: De informatie die staat in _____ had ook achter zin 1 gegeven kunnen worden.

- 5 Waardoor is het toch wel handig dat de schrijver de informatie niet achter zin 1 geeft?
Let op het vervolg van de tekst.

- 6 Lees wat hieronder staat.

Over het *uiterlijk* van planten kun je van alles zeggen. Het uiterlijk heeft te maken met vorm (rond, vierkant, spits of puntig, stomp, langwerpig...), met lengte of hoogte, met breedte of dikte, het oppervlak (ruw, glad, harig, bobbelig) en bijvoorbeeld met kleur.

Hoe zegt de schrijver iets over de vorm van de koffieplant?

Door te zeggen dat de plant een struik is. Een struik heeft een andere vorm dan een boom. Je zou kunnen zeggen dat de schrijver zo ook meteen iets over de lengte zegt. Struiken zijn meestal lager dan bomen.

Met welk woord zegt de schrijver iets over het oppervlak van (een deel van) de koffieplant?

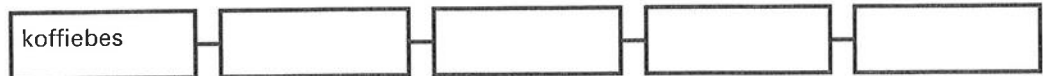
Met: _____

Taak 20 gaat verder op de volgende bladzijde

- 7 Na zin 1, 2 en 3 (zie het schema bij opdracht 4) zegt de schrijver nog iets over het uiterlijk. Wat wordt daar over het uiterlijk gezegd? Kies uit en onderstreep:
de lengte of hoogte – de breedte of dikte – de kleur – de vorm – het oppervlak
van de koffieplant.

- 8 Welke titel kun je het best geven aan de derde alinea? Onderstreep!
plukken – koffieplant – bessen – oogsten – in de winkel – zeven – op het terras

- 9 Maak het onderstaande stroomdiagram af. Het stroomdiagram laat stap voor stap zien wat er gebeurt met de koffiebes tijdens het oogsten.

- 10 Arceer het eerste woord en het laatste woord van de laatste alinea van de tekst. Waar gaat het in dit fragment **vooral** om?

- A Er werken veel mensen in de koffie, niet alleen bij het oogsten, maar ook bij het verwerken van de koffie.
B Koffie heeft steeds een andere samenstelling.
C Koffie heeft een andere geur.

- 11 Wat is het verschil tussen het natuurgewas 'koffie' en het cultuurgewas 'koffie'?

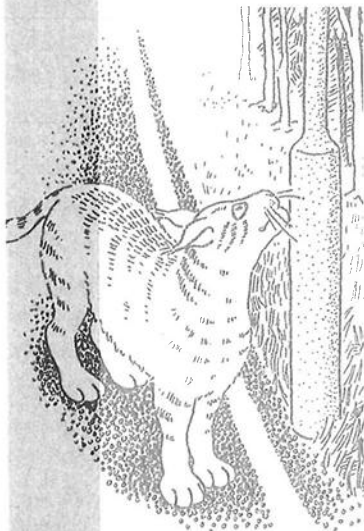
- 12 Onderstreep in de inleiding het woord, dat hetzelfde betekent als geur.

A

Lynxen

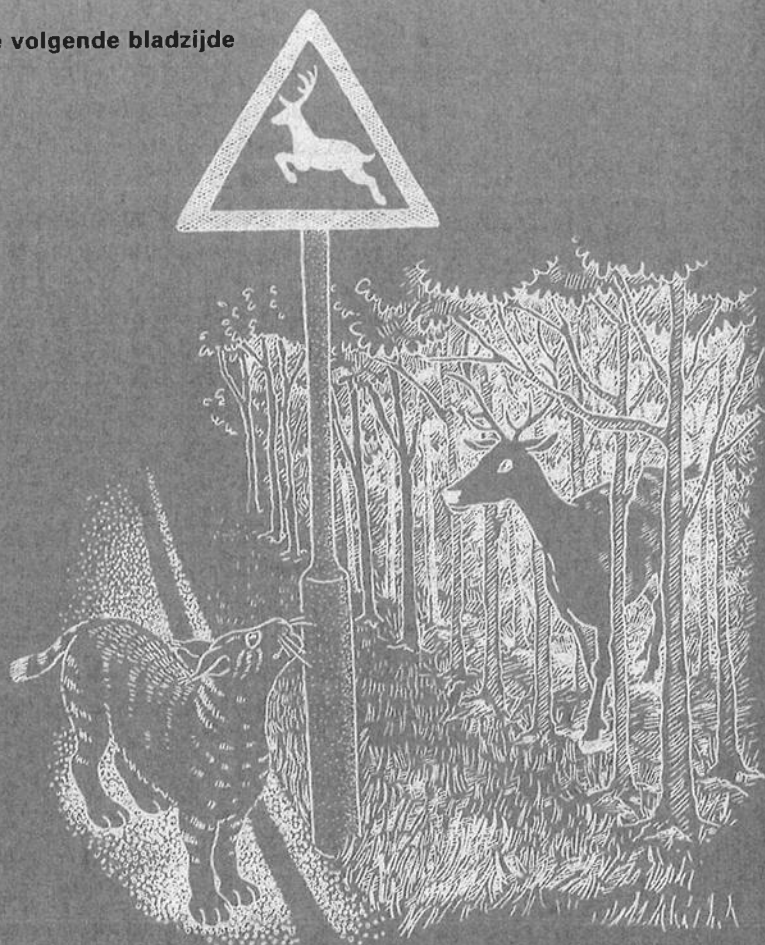

1 In april 1991 startte de vereniging Natuurmonumenten een onderzoek naar de
2 mogelijkheid om lynxen uit te zetten op de Veluwe: het grootste aaneengesloten
3 natuurgebied in Nederland. Lynxen zouden op de Veluwe goed passen. Zij zouden op
4 de grote hoefdieren gaan jagen. De zwakste hoefdieren zouden dan worden gedood.
5 Dat gebeurt nu door menselijke jagers, al weten die nooit zo goed als lynxen wie nu
6 echt de zwakste dieren zijn. Wanneer er door lynxen op de hoefdieren zou worden
7 gejaagd, dan zou dat zeker niet leiden tot een vermindering van het aantal herten en
8 reeën, maar wel tot een natuurlijker gedrag van deze dieren. Wanneer grote hoefdieren
9 worden bejaagd door een natuurlijker belager, worden ze oplettender, vormen ze
10 minder snel kuddes en verspreiden ze zich meer over het terrein. Dat Nederland te
11 dicht bevolkt zou zijn om er lynxen los te laten, is onjuist. Op verschillende plaatsen in
12 West- Europa zijn de afgelopen jaren immers met succes lynxen uitgezet. Lynxen
13 storen zich amper aan mensen: ze gaan ons uit de weg of vertrouwen op hun
14 schutkleur. Er zijn geen gevallen bekend van Europese lynxen die mensen aanvielen.
15 Toch is het helaas nog te vroeg om lynxen los te laten in Nederland.
16 Wetenschapsmensen menen dat deze dieren alleen daar zouden moeten worden
17 uitgezet waar er tenminste honderd kunnen leven. De Veluwe is voor honderd lynxen
18 echter veel te klein. Er zou hooguit plaats zijn voor 10 tot 15 lynxen. En zo'n klein aantal
19 heeft wel erg veel geluk nodig bij het oversteken van de zeer drukke autosnelwegen die
20 over de Veluwe lopen. De langs deze wegen aangebrachte rasters voorkomen wel veel
21 ongelukken met hoefdieren, maar een lynx springt of wandelt gewoon over dergelijke
22 rasters heen. Ook het nachtelijk verkeer op kleine binnenwegen zal de nodige
23 slachtoffers maken. Lynxen lopen 's nachts behoorlijke afstanden, soms wel 20
24 kilometer. Het is jammer: er is op de Veluwe voedsel genoeg voor lynxen en hun
25 invloed op de hoefdieren zou beslist goed zijn, maar voorlopig is de Veluwe een te
26 gevaarlijk en vooral een te klein gebied voor ze. Maar ... als we in de komende
27 tientallen jaren inderdaad de helft van al onze landbouwgrond om zouden zetten in
28 onderling met elkaar verbonden bossen, dan zou in ons land – ooit – een gezonde
29 groep lynxen kunnen leven. De reuzenkatten krijgen dan tenminste een kans om
30 vrijelijk van provincie naar provincie te wandelen en naar lynxen in Duitsland en
31 België.

- 1 Welk onderzoek startte de vereniging Natuurmonumenten in 1991?
Een onderzoek naar ...
 - A de geschiktheid van de Veluwe voor het uitzetten van grotere hoefdieren.
 - B de geschiktheid van de Veluwe voor het uitzetten van lynxen.
 - C de grootste aaneengesloten natuurgebieden in Nederland.
 - D de levensomstandigheden van de lynx in Nederland.
- 2 Wat is de belangrijkste reden, dat er geen lynxen in Nederland worden uitgezet?
 - A Er is teveel nachtelijk verkeer.
 - B Er zijn teveel snelwegen in Nederland.
 - C Het leefgebied voor de lynxen is te klein.
 - D Lynxen zouden teveel hoefdieren doden.

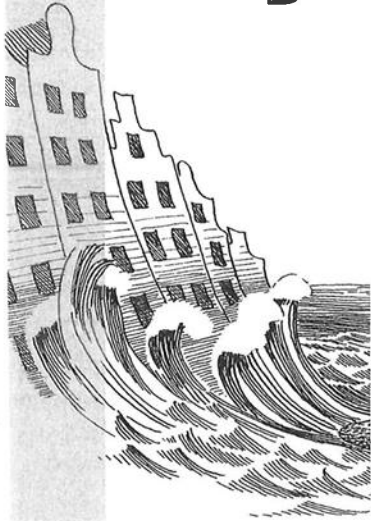
- 3 Lees: *Dat ... aanvielen*. (r. 10 t/m 14) Wat wil de schrijver met dit stukje vooral duidelijk maken?
- A Dat in West-Europa de afgelopen jaren lynxen zijn uitgezet.
 - B Dat lynxen ook in dichtbevolkte landen kunnen worden uitgezet.
 - C Dat lynxen zich amper aan mensen storen.
 - D Dat mensen niet bang hoeven te zijn voor lynxen.
- 4 Wat denkt de schrijver dat er in de toekomst in Nederland met de lynx zou kunnen gebeuren?
- A De Veluwe zal in de toekomst een te gevaarlijk gebied zijn voor lynxen.
 - B Er kunnen in de toekomst in Nederland lynxen worden uitgezet.
 - C Het valt niet te verwachten, dat in Nederland ooit lynxen worden uitgezet.
 - D In Nederland zal in de toekomst hooguit plaats zijn voor 10 tot 15 lynxen.
- 5 In welke zin of zinnen geeft de schrijver een mening? In:
- A In ... Nederland. (r. 1 t/m 3)
 - B Wanneer ... dieren. (r. 6 t/m 8)
 - C Toch ... Nederland. (r. 15)
 - D Wetenschapsmensen ... leven. (r. 16, 17)
- 6 Lees: *Het ... België*. (r. 24 t/m 31)
- Uit dit stukje kun je opmaken dat er sprake is van een plan. Welk plan?
- A De Veluwe minder gevaarlijk maken voor lynxen.
 - B Een proef nemen met lynxen op de Veluwe.
 - C Landbouwgronden omzetten in bossen.
 - D Lynxen uitzetten in België en Duitsland.

Taak 21 gaat verder op de volgende bladzijde

B

De waterwolf getemd

1 Iedereen was in zijn hart bang voor het Haarlemmermeer, behalve de vissers. Steden
2 aan de rand werden bedreigd. De oevers bestonden uit zachte veengrond en de
3 waterwolf vrat doorlopend aan die grond. Er waren al dorpen en boerderijen onder
4 water verdwenen. Het was al zover gekomen dat Leiden, Haarlem en Amsterdam door
5 het meer werden bedreigd. Er moest wat gebeuren! De vissers lachten om de angst
6 van de mensen. Stadse fratsen! Er lagen al plannen om het grote Haarlemmermeer
7 droog te malen. Het oudste plan was van Leeghwater. Hij wilde met 160 windmolens
8 het meer droog maken. Maar dat was zo'n grote onderneming, dat de mensen dit in
9 die tijd niet aandurfd. Zelfs de rijke Amsterdamse kooplieden uit de Gouden Eeuw
10 niet. En elke keer als er een plan op tafel kwam om het gevaarlijke meer in te polderen,
11 kwam de stad Leiden met bezwaren. Deze stad bezat voor een groot deel van het meer
12 de visserijrechten. De vissers die gingen vissen moesten de stad daarvoor betalen ...
13 Stel je eens voor dat het meer verdween! Na 200 jaar praten en plannen maken werd
14 in de 19e eeuw besloten het meer droog te maken. Niet met windmolens, maar met
15 drie moderne stoomgemalen. Toen de polder klaar was kochten veel rijke kooplieden
16 grond in de nieuwe droogmakerij. Vervolgens verhuurden ze de grond aan boeren die
17 op het nieuwe land een bestaan wilden opbouwen. Al snel kwam het volgende
18 gezegde in omloop: 'De eerste boer gaat er dood, de tweede is er in nood en de derde
19 verdient er pas zijn brood ...'

7 Lees: *De ... grond.* (r. 2, 3).

Wat wordt er met de waterwolf bedoeld?

8 Lees: *Steden ... fratsen!* (r. 1 t/m 6)

Wat heeft de schrijver met dit stukje vooral duidelijk willen maken?

- A Dat er al dorpen en boerderijen in het Haarlemmermeer waren verdwenen.
- B Dat er maatregelen genomen moesten worden tegen het verder opdringen van het Haarlemmermeer.
- C Waarom de stedelingen bang waren voor het Haarlemmermeer.
- D Waarom de vissers niet bang waren voor het Haarlemmermeer.

9 Door welk woord zou *grote* (r. 8) **niet** vervangen kunnen worden?

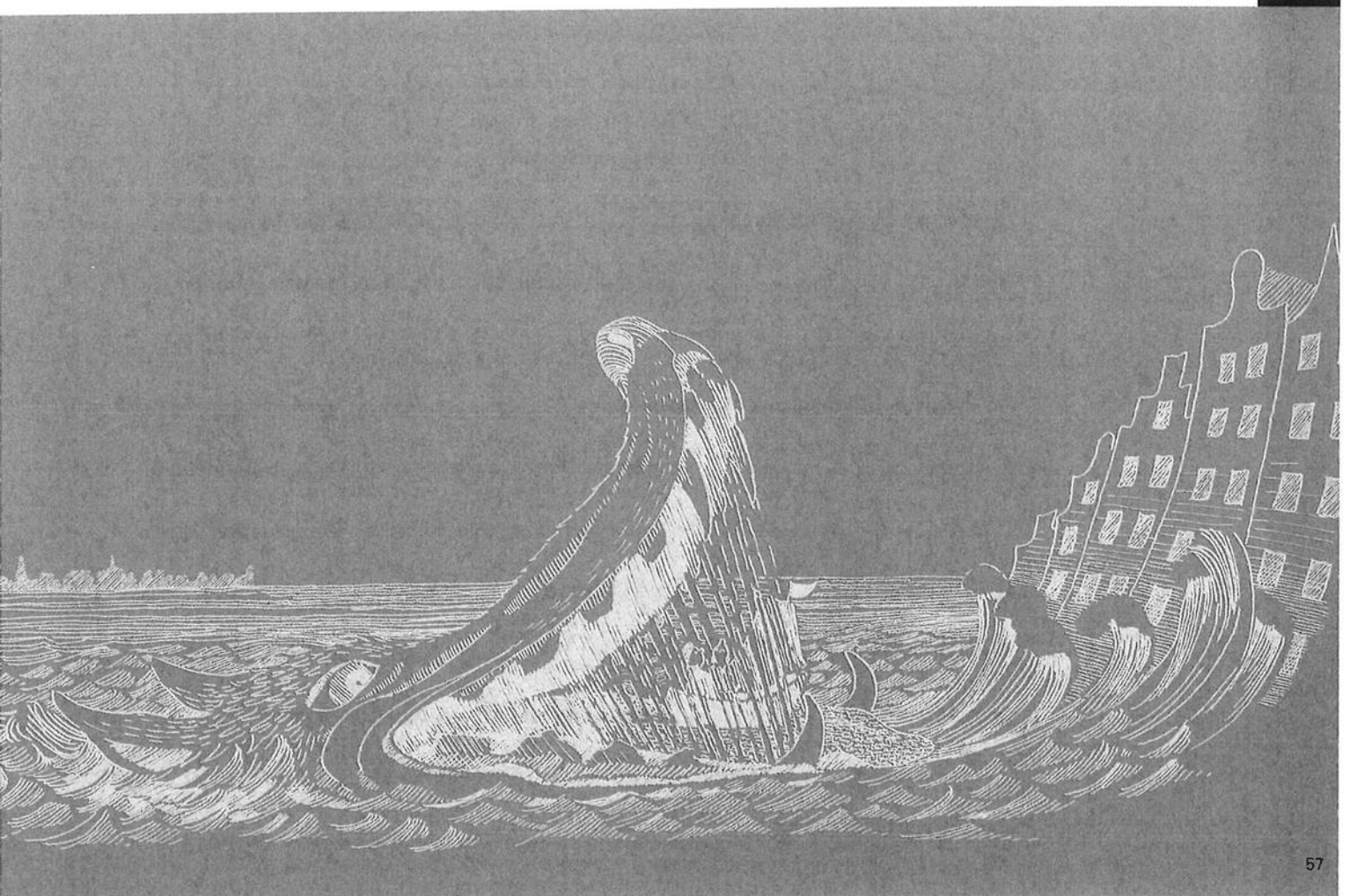
- A belangrijke
- B hachelijke
- C kostbare
- D riskante

10 Lees: *Deze ... verdween!* (r. 11 t/m 13)

Wat heeft de schrijver hier vooral duidelijk willen maken?

- A Dat je je de gevolgen van de inpoldering eens moest voorstellen.
- B Dat vissers moesten betalen voor het vissen.
- C Waarom het stadsbestuur van Leiden tegen inpoldering was.
- D Welke stad voor het grootste deel de visserijrechten bezat.

- 11 Welke zin past het best achter: *verdween!* (r. 13)?
- A Dan zou het gevaar voor overstroming verdwijnen.
 - B Dan zou er geen vis meer verkrijgbaar zijn.
 - C Dat zou de stad alleen maar geld kosten.
 - D Dat zou niet best voor de vissers zijn.
- 12 Lees '*De ... brood ...*' (r. 18, 19)
- Wat wil de schrijver met dit gezegde duidelijk maken?
- A Dat de eerste boeren nauwelijks hun brood konden verdienen.
 - B Dat de eerste boeren niet wisten hoe ze de grond moesten bewerken.
 - C Dat in het begin veel boeren de dood vonden in de polder.
 - D Dat je nooit in een polder een boerenbedrijf moet beginnen.

Islamitische ouders voor rechtbank

Wat helpt meisjes naar school te gaan?

Rotterdam – 'Veel Islamitische ouders snappen niet dat het belangrijk is dat hun dochter van 12, 13 jaar naar school gaat. Zij zijn _____ niet zo gewend. Als de rechtbank _____ ouders duidelijk maakt dat het verplicht _____ jonge meisjes naar school te sturen, _____ de ouders gehoorzamen,' meent Maviye Karaman. Zij begeleidt _____ leerkrachten en de ouders van Turkse en Marokkaanse _____.

In Rotterdam heeft de gemeente besloten dat _____ een eind moet komen aan het _____ van de leerplicht door Marokkaanse en Turkse ouders. _____ Rotterdam zijn er zeker driehonderd meisjes tussen _____ 12 en 16 jaar, die door hun ouders _____ worden. Door nu aan de _____ een oordeel te vragen en een _____ straf op te leggen aan de _____ die hun dochter thuis houden, hoopt _____ gemeente dat het normaal zal worden _____ ook Islamitische meisjes tot hun 16de jaar kunnen _____.

'In Turkije en Marokko is het verplicht om _____ naar de lagere school te sturen,' _____ Maviye. 'Een leerplicht tot 16, 17 jaar kennen deze _____ niet. Daarom zeggen sommige Turkse en Marokkaanse ouders (_____ niet allemaal, hoor) dat hun dochter _____ Nederland na de lagere school maar thuis _____ blijven. Zij zijn dat zo gewend. _____ weten zij te weinig over de Nederlandse _____, niemand heeft hen de juiste informatie _____.

Soms is het voor het gezin _____ om een groot meisje thuis te

_____. Die kan dan voor het huishouden _____ de kleinere kinderen zorgen, terwijl vader _____ moeder aan het werk zijn. Er _____ ook een kleine groep ouders die _____ om hun godsdienst niet willen dat _____ dochter naar school gaat. Zoals gebruikelijk _____ de Marokkaanse en Turkse cultuur hebben de meisjes _____ niet veel in te brengen. De _____ beslist!

Maviye is zelf een Turkse vrouw en _____ weet heel zeker dat de vaders, _____ zij worden gedwongen, zich _____ de wet zullen houden. 'Voor de meisjes is _____ veel beter dat zij naar school _____ en iets leren, dan thuis opgesloten _____ zitten totdat er een man voor _____ is gevonden.'

Husselteksten en andere opdrachten

Felice werd vanmorgen huilend wakker. Dat gebeurt anders nooit, want het driejarig ventje is altijd een vrolijk kind. "Hij is vast ziek," zegt zijn moeder bezorgd. "Misschien heeft hij wel buikpijn."

- 1 Als je de zinnen hieronder in de goede volgorde zet, weet je hoe het met de buikpijn van Felice afloopt.

- A "Kijk uit!" roept hij na een paar minuten vanuit de kroon van de boom naar beneden.
- B En goedkoop.
- C Maar hij weet precies wat hij ermee moet doen.
- D Een echte verwennerij.
- E Met zijn kapmes in de hand klautert vader vliegensvlug de bijna twintig meter hoge kokosboom in.
- F Want ze groeien gratis aan de kokospalmen in iedere tuin achter elk huisje van de vissers op de Filipijnen.
- G Als vader even later ook weer beneden is, hakt hij in één haal met hetzelfde kapmes de bovenste helft van de kokosnoot eraf.
- H Hij moet de noot, die een stuk groter is dan zijn eigen hoofd, omhoog tillen en het verse kokoswater eruit drinken.
- I En vrijwel op hetzelfde moment suist er een grote dikke kokosnoot naar beneden.
- J Maar wat Felice nog niet weet is dat het kokossap een heel goed medicijn tegen buikpijn is.
- K Dat vindt hij lekker.
- L Felice kan met zijn kleine handjes de kokosnoot nauwelijks vasthouden.

Op plaats	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
hoort te staan	E											

Van oogst tot verkoop

Twintig dagen na de oogst zijn de bananen rijp. Op dat moment kan jij er dus één in je mond steken! Maar in die twintig dagen moet nog wel het een en ander gebeuren ...

- 2 Zet de zinnen hieronder in de goede volgorde. Gebruik daarvoor de tabel die direct boven opgave 3 staat.

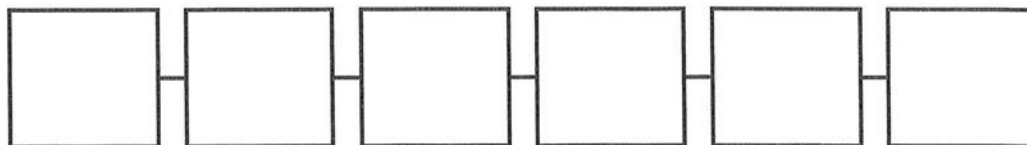
A	De ingepakte bananen worden binnen een paar uur naar speciale Chiquita-boten gebracht en ingescheept.
B	Na de rijpingskamers gaan de bijna rijpe bananen naar de winkels, waar ze even later gekocht worden door ... misschien wel door jou!
C	De geselecteerde bananen krijgen een Chiquita-merkje en worden verpakt in dozen.
D	Als de bananen die op de plantages groeien de juiste lengte en dikte hebben, worden ze geoogst en getransporteerd naar een pakstation.
E	Dan begint de reis van ongeveer 11 dagen naar Europa. Aangekomen op de plaats van bestemming, worden de bananen ontscheept, weer gecontroleerd en naar speciale rijpingskamers gebracht.
F	Op dat moment zijn de bananen nog groen. In het pakstation worden de bananen in trosjes gesneden, gewassen, nog een keer gecontroleerd en tenslotte geselecteerd.

Op plaats	1	2	3	4	5	6
hoort te staan						

- 3 Als je de husseltaak in de goede volgorde hebt gelezen, weet je wat er met de bananen van de oogst tot aan de verkoop gebeurt.
Maak nu een stroomdiagram. Schrijf de onderstaande woorden in de goede volgorde.
verpakken – inschepen – in trossen snijden – selecteren – rijpen – ontschepen

van oogsten

tot verkopen

Rendierjager

1 Ons avonturenboek begint met een verhaal over rendierjagers omstreeks 9000 voor
2 Christus. Dat wil niet zeggen, dat zij de eerste menselijke bewoners van de Lage
3 Landen waren, maar wel de eersten die er net zo uitzagen als wij. We weten het zeker,
4 ze lieten hier zelfs een portret achter!

5 In 1961 werd in een opgraving van bewoningssporen van rendierjagers op de grens
6 van Eindhoven en Geldrop een heel merkwaardige steen gevonden. Daarop stond een
7 afbeelding gegraveerd van een dansend meisje. Het lag voor de hand dat dit portretje
8 van een rendierjagervrouw 'De Venus van Geldrop' werd gedoopt. Ze gingen
9 natuurlijk direct eens goed kijken hoe dat nu zat met die steen. Dat snapt iedereen. De
10 steen met de ingekraste versiering was een zogenaamde 'retouchoir', een druksteen.
11 Dat is een dunne zandsteen, die gemakkelijk in de hand ligt en die voor de rendierjager
12 was, wat een zakmes is voor een hedendaagse padvinder. Door met een klopsteen op
13 een vuursteenknol te slaan, maakte de jager eerst vuurstenen klingen en afslagen.
14 Daarna maakte hij door druk met zijn druksteen (retouchoir) uit die klingen en afslagen
15 weer pijlpunten, stekers en krabbers. Werd een krabber bot, dan 'drukte' de jager er
16 met de retouchoir opnieuw een scherpe werkkant aan. De jager droeg de druksteen
17 altijd bij zich. Hij versierde hem soms met een afbeelding van het dier dat zijn hele
18 leven beheerste: het rendier.

19 Omstreeks 9000 v. Chr., aan het eind van de laatste ijstijd, was Europa nog tot ongeveer
20 ter hoogte van Hamburg met ijs bedekt. Nederland was één grote, vrijwel boomloze
21 toendra. De Noordzee bestond nog niet en de Oostzee was nog maar net gevormd als
22 een smeltwatermeer. Als 's zomers de bovenlaag van de toendra ontdooide, terwijl de
23 ondergrond bevroren bleef, ontstonden er moerasachtige vlakten waar allerlei
24 insecten een vreselijke plaag vormden voor de rendieren die hier leefden.

25 Daarom trokken zij, na hier hun jongen geworpen te hebben, in kleine groepjes naar
26 het Noorden tot de rand van de gletsjervelden. De jagers volgden. Zij waren ten dele
27 afhankelijk van het rendier, dat hun niet alleen vlees leverde, maar ook huiden voor
28 tenten, schoeisel en kleding; been en geweien voor gereedschappen en wapens; pezen
29 en darmen die als touw en naaigaren gebruikt werden en ... groenten! De rendierjager
30 was verzot op halfverteerde groenten uit de rendiermaag. Hij kon namelijk niet van
31 vlees alleen leven, hij had ook vitaminen nodig. Maar de toendraplantjes zijn in de
32 menselijke maag niet verteerbaar en in de maag van een rendier wel. Vandaar ...

33 Alleen midden in de zomer, als de mens ook op andere dieren kon jagen en wilde
34 bessen en knollen een aanvulling van zijn dagelijks maal vormden, liet hij de rendieren
35 hun eigen weg naar het Noorden gaan en trok zelf in oostelijke richting, om in drogere
36 gebieden de insecten te ontlopen.

37 In het vroege najaar keerden rendier en mens terug. Dan begon de grote najaarsjacht.
38 In voor- en najaar vormden de rendieren een tijdlang grote kudden. De jagers volgden
39 hun voorbeeld: vele 'micro-bands' (kleine jagersgroepjes van zo'n stuk of vijf gezinnen)
40 kwamen dan ook tijdelijk bijeen in een 'macro-band'-kamp van vele honderden
41 mensen. Na een bepaalde tijd gingen dier en mens weer in kleine groepjes uiteen.

42 Kenmerkend voor rendierjagers van de zg. 'Ahrensburg Cultuur' uit de omgeving van
43 Geldrop en Vessem zijn hun vuurstenen steelspitsen, fijne steekbeiteltjes (stekers) en

44 krabbers, hun benen harpoenen en hun Lyngbybijlen: bijlen van rendiergewei
45 gemaakt, vaak heel mooi versierd. En natuurlijk hun retouchoirs!

46 De druksteen waarop geen eigendomssymbool of rendier stond afgebeeld maar een
47 meisje, is natuurlijk héél bijzonder. Hij behoort tot de collectie van het Noordbrabants
48 Museum (Verwersstraat 41, Den Bosch, tel. 073-6877877), samen met andere
49 voorwerpen uit de Ahrensburg Cultuur.

50 Een Lyngbybijl is moeilijker te vinden. Er zijn er maar enkele in heel Nederland en die
51 bevinden zich in particulier bezit.

1 Lees: *Omstreeks ... leefden.* (r. 19 t/m 24) Waarom heeft de schrijver dit stukje vooral geschreven? Om duidelijk te maken ...

- A dat Europa er omstreeks 9000 v. Chr. er heel anders uitzag dan nu.
- B dat ongeveer 9000 jaar geleden de laatste ijstijd eindigde.
- C waardoor er moerasachtige vlakten ontstonden in de zomerperiode.
- D waarom de rendieren 's zomers naar het noorden trokken.

2 Lees: *Alleen ... terug.* (r. 33 t/m 37)

Wat heeft de schrijver met dit stukje vooral duidelijk willen maken?

- A Dat er in de zomer andere dieren waren om op te jagen.
- B Dat er in de zomer wilde bessen en knollen groeiden, die eetbaar waren.
- C Waarom de rendierjagers in de zomer geen jacht hoefden te maken op de rendieren.
- D Waarom de rendierjagers 's zomers naar het oosten trokken en de rendieren naar het noorden.

3 Lees: *De jagers volgden hun voorbeeld:* (r. 38, 39)

Welk voorbeeld wordt bedoeld?

- A De terugkeer van de rendieren.
- B De vlucht van de rendieren voor de insecten.
- C Het vormen van grotere groepen door de rendieren.
- D Het wegtrekken van de rendieren in noordelijke richting.

4 Lees: *De ... Cultuur.* (r. 46 t/m 49)

Wat doet de schrijver hier? De schrijver ...

A geeft een adres.	C geeft feiten door.
B geeft een beschrijving	D maakt reclame.

5 Waar staat een omschrijving? In:

A De ... padvinder. (r. 9 t/m 12)	C Als ... leefden. (r. 22 t/m 24)
B Omstreeks ... bedekt. (r. 19, 20)	D Dan ... najaarsnacht. (r. 37)

6 Waar staat een verklaring en wordt iets uitgelegd? In:

A Ons ... Christus. (r. 1, 2)	C Zij ... groenten! (r. 26 t/m 29)
B De ... smeltwatermeer. (r. 21, 22)	D Na ... uiteen. (r. 41)

Taak 24 gaat verder op de volgende bladzijde

-
- 7 Lees: *Een ... bezit.* (r. 50, 51)
Wat doet de schrijver in dit stukje? De schrijver ...
A drukt zijn of haar spijt uit. C laat zien hoe enthousiast hij of zij is.
B geeft zijn of haar teleurstelling weer. D stelt een feit vast.
- 8 Waar had de tekst beter **niet** met een nieuwe alinea kunnen beginnen? Na:
A ... achter! (r. 4) C ... leefden. (r. 24)
B ... rendier. (r. 18) D ... uiteen. (r. 41)
- 9 Er is één zin opzettelijk veranderd in deze tekst. Hij valt uit de toon.
Welke zin is dat?
A In ... gevonden. (r. 5, 6) C Maar ... wel. (r. 31, 32)
B Dat ... iedereen. (r. 9) D In ... terug. (r. 37)
- 10 In welk stukje vermoedt de schrijver dat de lezer wel eens verbaasd zou kunnen zijn over wat hij of zij vertelt? In:
A Als ... leefden. (r. 22 t/m 24) C Alleen ... terug. (r. 33 t/m 37)
B Zij ... Vandaar ... (r. 26 t/m 32) D In ... uiteen. (r. 37 t/m 41)
- 11 Lees: *Het ... gedoopt.* (r. 7, 8)
Waarom lag de naam van de 'Venus van Geldrop' voor de hand?
A Omdat alle opgegraven beeldjes de naam Venus krijgen.
B Omdat de godin Venus ook altijd dansend werd afgebeeld.
C Omdat de meeste vrouwen in die tijd Venus werden genoemd.
D Dat staat niet in de tekst.
- 12 Wat wordt er bedoeld met: *hem*? (r. 17)
A de druksteen C het rendier
B de jager D het zakmes
- 13 Wat is de beste titel voor deze tekst?
A De IJstijd
B Druksteen
C Rendierjagers in Nederland
D Het rendier
E Naar het museum
F Ahrensberg Cultuur

Colofon Begrijpend lezen

Hulpboek groep 4-8

Eindredactie

Gerrit Staphorsius

Opgavenconstructie

Ine van Bochove

Toos Duyx-van Bodegraven

Bureauredactie

Anja de Wijs

Illustraties

Adri Smit

Grafische vormgeving

Citogroep

Opmaak

Nina Klaverlinga

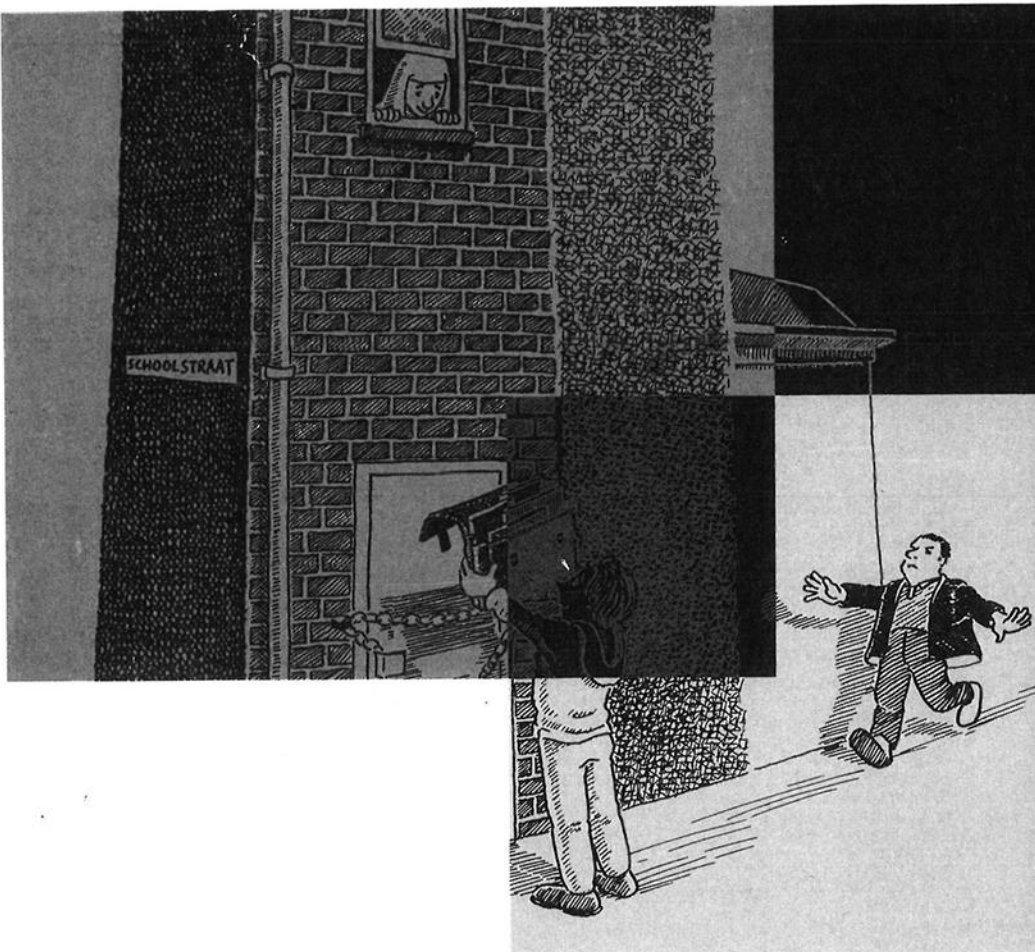
Sonja Angkotta-Palaklely

Drukwerk

Drukkerij Linders-Adremo bv

Voor bronvermeldingen zie achterin het Antwoordenboekje.

© Citogroep Arnhem 2003. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande, schriftelijke toestemming van de Citogroep worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, computersoftware of op welke wijze dan ook.

8

Citogroep

Nieuwe Oeverstraat 50

Postbus 1034

6801 MG ARNHEM

Telefoon (026) 352 11 11

Fax (026) 352 13 56

Internet www.citogroep.nl

Klantenservice

Telefoon (026) 352 10 77

Fax (026) 352 11 35

E-mail klantenservice@citogroep.nl

Illustraties Adri Smit

Artikelnummer 58215